



Muxarramov Abdullo Nasritdin o'g'li

Toshkent amaliy fanlar universiteti Axborot texnologiyalar fakulteti (Axborot xavfsizligi) yonalishi KAX 23-01guruh talabalari E-mail: abdullomuxarramov@gmail.com

Zokirova Sarvinoz Qahramon qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Tarix va Filologiya fakulteti (Xorijiy til va Adabiyot Inglis tili) yo'nalishi XT 23-02 guruh talabasi E-mail: sarvinozzokirova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jahon adabiyotida inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar muammosi tahlil qilinadi. Turli davr adabiy asarlarida inson shaxsiyati, uning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy bosim va ziddiyatlarning badiiy ifodasi yoritiladi. Tadqiqot davomida klassik, realizm va zamonaviy adabiyot namunalari asosida inson va jamiyat muammosining nazariy asoslari hamda badiiy yechimlari ochib beriladi. Maqola jahon adabiyotida ushbu muammoning doimiy va dolzarb ekanini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: jahon adabiyoti, inson, jamiyat, ijtimoiy ziddiyat, adabiy obraz.

Аннотация: В данной статье анализируется проблема взаимоотношений человека и общества в мировой литературе. Рассматривается художественное отражение личности человека, его места в обществе, социального давления и конфликтов в произведениях разных эпох. На основе классической, реалистической и современной литературы раскрываются теоретические основы и художественные решения проблемы человека и общества. Исследование подтверждает актуальность данной темы в мировой литературе.

Ключевые слова: мировая литература, человек, общество, социальный конфликт, художественный образ.

Annotation: This article analyzes the problem of the relationship between the individual and society in world literature. It examines the artistic depiction of human personality, social environment, pressure, and conflicts in literary works of different periods. Based on classical, realist, and modern literature, the theoretical foundations and artistic solutions of the individual-society problem are revealed. The study demonstrates the enduring relevance of this issue in world literature.

Key words: world literature, individual, society, social conflict, literary character.

KIRISH

Jahon adabiyoti inson hayotining barcha jabhalarini, ayniqsa, inson va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni badiiy jihatdan yoritib beruvchi muhim manba hisoblanadi.

Inson jamiyatdan tashqarida yashay olmaydi, shu bois uning ijtimoiy muhit bilan aloqasi, jamiyat tomonidan qo'yiladigan talablar, bosimlar va cheklovlar adabiyotda doimo dolzarb mavzu bo'lib kelgan.

Adabiy asarlarda inson shaxsiyati va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar, ijtimoiy tengsizlik, axloqiy inqiroz, erkinlik va majburiyat masalalari chuqur tahlil qilinadi.



Turli davrlardagi jahon adabiyoti namunalari insonning jamiyatdagi o'rne va uning ichki dunyosi o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni aks ettirib, mualliflarning ijtimoiy qarashlari va davr muammolarini ochib beradi. Klassik va zamonaviy adabiyotda inson obrazi orqali jamiyat tanqid qilinadi, mavjud ijtimoiy tuzumning kamchiliklari fosh etiladi hamda shaxs erkinligi masalasi ilgari suriladi. Shu jihatdan inson va jamiyat muammosi adabiyotning doimiy va markaziy mavzularidan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosining badiiy ifodasini tahlil qilish, adabiy qahramonlar misolida shaxs va ijtimoiy muhit o'rtasidagi munosabatlarni ochib berishdan iborat. Tadqiqot jarayonida turli davr adabiy asarlarida ushbu muammoning qanday yoritilgani va uning bugungi kun adabiy tafakkuridagi ahamiyati yoritib beriladi.

Jahon adabiyotida inson va jamiyat tushunchasining nazariy asoslari

Inson va jamiyat o'rtasidagi munosabat masalasi jahon adabiyotining eng qadimiy va muhim nazariy muammolaridan biri hisoblanadi. Inson ijtimoiy mavjudot sifatida jamiyat bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi va rivojlanadi. Shu bois adabiyot insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va shaxsiy qarashlarini jamiyat bilan bo'lgan munosabatlar kontekstida yoritib keladi. Nazariy jihatdan inson va jamiyat tushunchalari falsafa, sotsiologiya va adabiyotshunoslik fanlari tutashgan nuqtada tadqiq etiladi.

Adabiyotda inson, avvalo, individual shaxs sifatida tasvirlanib, uning erkinligi, ma'naviy dunyosi, axloqiy tanlovlari va hayotiy pozitsiyasi markazga qo'yiladi. Jamiyat esa ijtimoiy muhit, an'ana, qonun-qoidalar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy tuzilmalar majmui sifatida talqin qilinadi.

Ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi munosabat ko'pincha ziddiyatli xarakterga ega bo'lib, adabiy asarlarda insonning jamiyat talablariga bo'ysunishi yoki unga qarshi chiqishi orqali ochib beriladi.

Nazariy adabiyotshunoslikda inson va jamiyat muammosi "shaxs va muhit", "individa va tizim", "erkinlik va majburiyat" kabi tushunchalar orqali izohlanadi. Bunday yondashuvlarda adabiy qahramon jamiyatning mahsuli sifatida emas, balki unga munosabat bildiruvchi faol shaxs sifatida qoraladi. Insonning jamiyatdagi o'rne, uning ijtimoiy adolatsizlik, tengsizlik yoki ma'naviy inqirozga munosabati adabiy konfliktning asosini tashkil etadi.

Jahon adabiyotida inson va jamiyat munosabatlari ko'pincha ijtimoiy tanqid vositasi sifatida xizmat qiladi. Mualliflar adabiy obrazlar orqali jamiyatdagi muammolarni ochib beradi, mavjud ijtimoiy tuzumning kamchiliklarini fosh etadi va inson qadr-qimmatini himoya qiladi. Shu tariqa adabiyot nafaqat badiiy-estetik, balki ijtimoiy-ma'rifiy vazifani ham bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, inson va jamiyat tushunchalarining nazariy asoslari jahon adabiyotida shaxs erkinligi, ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq holda talqin etiladi. Bu muammo turli davr va adabiy yo'nalishlarda turlicha yoritilgan bo'lsa-da, uning mohiyati doimo insonning jamiyatdagi o'rne va ahamiyatini anglashga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Jahon adabiyotida inson va jamiyat ziddiyatining tasviri



Jahon adabiyotida inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyat muammosi adabiy konfliktning eng muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu ziddiyat insonning shaxsiy erkinligi, ichki dunyosi va hayotiy qarashlari bilan jamiyat tomonidan belgilangan ijtimoiy me'yorlar, qonun-qoidalar va an'analar o'rtasidagi qarama-qarshilik natijasida yuzaga keladi. Adabiy asarlarda bu holat ko'pincha qahramonning ichki kurashi, jamiyatga moslashish yoki unga qarshi chiqish jarayoni orqali badiiy ifodalanadi.

Inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyat adabiyotda turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ba'zi asarlarda jamiyat inson shaxsiyatini cheklovchi, uning erkinligini bo'g'uvchi kuch sifatida tasvirlanadi. Bunday hollarda adabiy qahramon jamiyat talablariga bo'ysunishga majbur bo'ladi yoki o'zining ichki e'tiqodlari va axloqiy tamoyillarini himoya qilish yo'lida ijtimoiy qarshilikka duch keladi. Natijada insonning ruhiy iztirobi, yolg'izligi va begonalashuvi kuchayadi.

Jahon adabiyotida jamiyat bosimi ostidagi inson obrazi ko'pincha ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik va ma'naviy inqiroz bilan bog'liq holda ochib beriladi. Adabiy qahramonlar orqali mualliflar jamiyatdagi mavjud muammolarni tanqid qiladi, inson qadr-qimmatining poymol etilishini fosh etadi. Bu jarayonda inson obrazi nafaqat jabrlanuvchi, balki ijtimoiy o'zgarishlarga intiluvchi faol shaxs sifatida ham talqin etiladi.

Inson va jamiyat ziddiyati ba'zan shaxsning ichki dunyosida kechadigan ruhiy qarama-qarshiliklar orqali tasvirlanadi. Qahramon jamiyat talablariga moslashish va o'z "men"ini saqlab qolish o'rtasida ikkilanadi. Ushbu holat adabiy asarlarda psixologik tahlil orqali chuqur yoritilib, insonning ma'naviy tanlovi markaziy masalaga aylanadi. Natijada ziddiyat faqat tashqi ijtimoiy qarama-qarshilik sifatida emas, balki insonning ichki kechinmalari bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida namoyon bo'ladi.

Jahon adabiyotida inson va jamiyat ziddiyatining tasviri adabiyotning ijtimoiy va badiiy ahamiyatini oshiradi. Ushbu ziddiyat orqali mualliflar jamiyatdagi muammolarni yoritibgina qolmay, insonning ma'naviy kuchi, erkinlikka intilishi va ijtimoiy mas'uliyati masalalarini ham ilgari suradilar. Shu sababli inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyat jahon adabiyotining doimiy va muhim mavzularidan biri bo'lib qolmoqda.

Turli davr jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosining badiiy yechimi

Turli davr jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosi har bir tarixiy bosqichning ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy sharoitlariga mos holda badiiy yechim topgan. Adabiyot jamiyat taraqqiyotining bevosita aks-sadosi bo'lib, unda insonning jamiyatdagi o'rni, uning ijtimoiy muhitga munosabati va ichki ruhiy holati turlicha talqin etiladi. Shu sababli inson va jamiyat o'rtasidagi muammo badiiy jihatdan ham xilma-xil yo'llar bilan hal etiladi.

Klassik jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosi ko'pincha axloqiy-ma'naviy qadriyatlar asosida yechim topadi. Bu davr asarlarida inson jamiyatning ajralmas qismi sifatida tasvirlanib, jamiyat qonun-qoidalariga bo'ysunish, axloqiy poklik va burch tushunchalari ustuvor bo'ladi. Inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar aks etgan taqdirda ham, mualliflar ushbu muammoni ma'naviy kamolot, sabr-toqat yoki axloqiy tanlov orqali hal etishga intiladilar.

Keyingi davrlarda, ayniqsa realizm va tanqidiy realizm yo'nalishlarida inson va jamiyat muammosining badiiy yechimi ijtimoiy tanqid orqali amalga oshiriladi. Bu davr



adabiyotida jamiyatdagi adolatsizlik, tengsizlik va ijtimoiy muammolar ochiq-oydin tasvirlanadi. Inson obrazi orqali jamiyatning kamchiliklari fosh etilib, mualliflar ijtimoiy islohotlar zarurligini badiiy shaklda ilgari suradilar. Bu jarayonda inson jamiyat qurboni sifatida emas, balki ijtimoiy ong egasi bo'lgan faol shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy jahon adabiyotida esa inson va jamiyat muammosining badiiy yechimi ko'proq shaxs erkinligi va individual tanlov masalalari bilan bog'liq holda yoritiladi. Insonning jamiyatdan begonalashuvi, yolg'izlik, ma'naviy bo'shliq kabi holatlar psixologik tahlil orqali ochib beriladi. Bu davr asarlarida muammo an'anaviy ijtimoiy yechimdan ko'ra, insonning ichki dunyosidagi o'zgarishlar, o'zini anglash va shaxsiy mas'uliyat orqali hal etiladi.

Turli davr jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosining badiiy yechimi tarixiy sharoit, adabiy yo'nalish va muallif dunyoqarashiga bog'liq holda shakllanadi. Biroq barcha davr adabiyotini birlashtiruvchi jihat shundaki, unda inson doimo markaziy obraz sifatida talqin etilib, jamiyat bilan bo'lgan murakkab munosabatlar orqali adabiyotning g'oyaviy va badiiy mazmuni boyitiladi.

XULOSA

Jahon adabiyotida inson va jamiyat muammosi doimiy va dolzarb mavzulardan biri bo'lib, u turli davrlar va adabiy yo'nalishlarda xilma-xil badiiy talqin etilgan. Tadqiqot jarayonida inson shaxsiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar adabiy asarlar orqali chuqur yoritilgani aniqlandi. Insonning ichki dunyosi, erkinlikka intilishi va jamiyat tomonidan qo'yilgan talablar o'rtasidagi ziddiyat adabiyotning asosiy g'oyaviy yo'nalishlaridan birini tashkil etadi.

Maqola davomida inson va jamiyat tushunchalarining nazariy asoslari, ularning adabiyotdagi badiiy ifodasi hamda turli davrlardagi yechimlari tahlil qilindi. Klassik adabiyotda ushbu muammo ko'proq axloqiy va ma'naviy qadriyatlar orqali hal etilgan bo'lsa, realizm va tanqidiy realizm davrida jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni fosh etish orqali badiiy yechim topgan. Zamonaviy adabiyotda esa inson va jamiyat munosabatlari shaxs erkinligi, individual tanlov va ichki ruhiy jarayonlar bilan bog'liq holda talqin etiladi.

Inson va jamiyat muammosi jahon adabiyotining g'oyaviy asosini boyitib, adabiyotning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini oshiradi. Ushbu mavzu orqali adabiyot inson qadr-qimmatini ulug'laydi, jamiyatdagi kamchiliklarni tanqid qiladi va shaxsning ma'naviy kamolotiga da'vat etadi. Shuning uchun ham inson va jamiyat muammosi bugungi adabiy tafakkurda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev A. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2017.
3. Karimov N. Jahon adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
4. Eagleton T. Literary Theory: An Introduction. – Oxford: Blackwell Publishing, 2008.



5. Wellek R., Warren A. Theory of Literature. – New York: Harcourt, Brace & World, 1956.
6. Lukács G. The Theory of the Novel. – London: Merlin Press, 1971.
7. Forster E. M. Aspects of the Novel. – London: Penguin Books, 2005.
8. Goldmann L. Towards a Sociology of the Novel. – London: Tavistock Publications, 1986.
9. Jahon adabiyoti namunalari to'plami. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2020.
10. Internet
11. manbalari:
 - www.ziynet.uz
 - www.jstor.org
 - www.britannica.com